

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, félooldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

Az előfizetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések szintén a szerkesztőhöz intézendők.

A protestáns felső leánynövelés ügye és érdeke Szatmáron.

Különösen egy ott létesítendő tanítónőképezdéről.

(Folyt. és vége.)

A tanítónőképezde mielőbbi létesítése azért is látszik igen ajánlatosnak, mert ez nagyon jótékonyan fogna visszahatni magának a hozzá vezető felsőbb leányiskolai négy osztálynak népességére is s ezzel kapcsolatban a tandíj jövedelem fokozására, talán megkészszerződésére is.

E mi vidékünk sokkal szegényebb, mint az alföld reformátusság lakta vidékei. Vannak itt is bizonyára oly református családok, melyek leányaikkal a felsőbb leányiskolát magáért az ott megszerezhető magasabb műveltségért látogatattják, de azt hiszem nem csalódom, ha azt állítom, hogy még megannyian volnának az oly korlátolt anyagi viszonyok közt élő polgári, kisbirtokos s kivált lelkészi és tanítói családok, amelyek az ohajtott műveltség megszerzésével mellett, más gyakorlati célt is szeretnének elérni, leánygyermeküknek az elemi oktatás mértékén felyül eső, nem kevés áldozatba kerülő további képeztetésével.

Korunk számos kenyérkereső életpálya ajtaját nyitva tartja azon nők előtt, akik ama pályák teendőinek végzésére a megfelelő előtanulmányokat megteszik s a törvény által követelt szakképzettséget és az ezt igazoló oklevelet megszerzik. Ilyenek a tanítónőin kívül az óvónői, postai, távirdai, pénzügyi, biztosítótársulati, vasutaknál pénztárnoki, kereskedésekben a kiszolgáló és pénztárnok állások. Már eddig is számos példák igazolják, de a jövőben még számosabb példák fogják kétségtelenül bizonyítani, hogy a szegényebb sorsú népes családoknak — mint a milyenek többnyire a mi lelkész és tanító atyánkfainak

családai — leányait illetőleg, valóságos életszerencsét állapította meg a jelzett foglalkozások valamelyikéhez jutás, nem csak az által, hogy leányaiknak kezökbe adta a kenyér botját, a saját erejükön való önfentartás eszközét, de a nagyobb társadalmi központokon való foglalkozásuk, az elég előnyösen való férjesülésüket, a családalapítást is elősegítette, mely elvégre is a nőnek legelső, legtermészetesebb és legszébb hivatása.

E tárgy fölött szűkebb körben fölmerült eszmecsere folyamán azt a megjegyzést hallottam tételni, hogy szükségtelen volna a tanítónőképezde fölállítása érdekében újabb áldozatot hozunk, miután ma is nagy számmal vannak a fővárosban oly tanítónőképezdét végzett leányok, akik hiába kinálkozik az alkalom, hogy vidéken, szerény kis falvakban állást foglaljanak és szerzett ismereteiket a gyakorlati téren érvényesítsék, nem hajlandók erre vállalkozni s valamennyien csak a fővárosi, vagy nagyobb városi tanítónői állások után áhítoznak.

Hát, én nem akarom kétségbevonni, ez igaz lehet, így magában véve. De igaznak kérem elfogadtatni a vallás- és közoktatásügyi minisztérium azon statisztikai adatát is, hogy az egész országban több százra megyen a tanerőhiány miatt be nem tölthető elemi iskola tanítói állások száma — és azt a másik közvetlen adatot is, melyet közelebb a szatmári ev. ref. egyházmegye esperese jelentett be, hogy magában a szatmári egyházmegyében 16 tanítói állás volt tartós üresedésben az elfogadható pályázók teljes hiánya miatt.

Az a körülmény tehát, hogy Budapesten sok okleveles tanítónő van állás nélkül s várja az elhelyezést, összevetve a vallásügyi minisztérium és esperesünk által közzétett statisztikai adatokkal, épen amellet bizonyít, hogy nem a

fővárosi családok leányai részére kell tanítónőképezdéről gondoskodni, hanem azon szegényebb sorsú, életük egész folyamán keresztül falusi vagy kis városi viszonyok közt élő leányok részére, a kik szerencsájuknek fognák tartani, ha — bár egyszerű falvakon is — képzettségüknek megfelelő állást nyerhetnének. És hitem szerint, ha létesíteni tudjuk, ilyen elemek fogják megtölteni a szatmári prot. elemi iskolai tanítónőképezdét.

Hallottam még azt az ellenvetést is, hogy a tanítóhiány leginkább az oly kevés lélekszámú kisebb gyülekezetekben fordul elő, hol csak egy tanítói állás van szervezve s a ki azt betölti, egyszersmind kántora, vagy kántor-organistája is a gyülekezetnek. Már pedig az ily helyeken csakugyan férfi alkalmazandó a tanítói állásra.

Nézetem szerint tisztán a több százados megszokás rabjai, a kik e fölfogást osztják. Ha felekezeti tanítónőképezdéinkben az ott végzett nők nemcsak egyházi énekeinket, de azok tanítása módját is megtanulták, nincs okunk tartani tőle, hogy azok a templomi közistenitiszteleten a közéneklést akár organakísérettel, akár a nélkül, vezetni képesek ne lennének. Hiszen épen a mi, több ezer lélekből álló szatmári gyülekezetünkben is másfél évtizeden át egyik elhalt organista-tanítónk árvája, egy leány végezte, a gyülekezet teljes megelégedésére, az organistai teendőket. Nagyobbnak látszó nehézségként fenmaradna tehát a jelzett kisebb lélekszámú egyházakban, kivált a szigorúbb téli évszakokban, a felekezetünk gyakorlata szerinti temetésekről való gondoskodás. Ugyde azt hiszem, hogy az egyháznak valamely tisztos életű, jó énekes férfitagja, mindenütt megnyerhető és fölvehető lenne a kántori szolgálat azon részének végzésére, a szokásban levő szerény stólaért, minden újabb áldozat meghozatala nélkül az oly helyeken, a hol egy tanítói állás van és az nő által lenne betöltve. E szerint ez a nehézség is csak látszólagos.

Ama törekvésünkben, mely Szatmárt, e róm. kath. püspöki székhelyet, egyszersmind székhelyét az országban nőneveléssel foglalkozó róm. kath. anyazárdák legnagyobbikának, protestáns elemi iskolai tanítónőképezdével óhajtja ellátni, — nagyon sajnálnánk, ha úgy tünnénk föl, mint a kik ezzel a hazai reformátusság metropolisának, Debreczennek csinálunk versenyt.

Legnagyobb egyházkerületünk központján, az annyi szellemi, erkölcsi és anyagi erőt önmagában összpontosító Debreczenben, *azt kell egyesített törekvésünk céljává tennünk, hogy ott egy oly képzőintézettel egészítsék ki a most virágzó felsőbb leányiskola, mely a Szatmáron*

már fennálló, Nagy-Váradon létesíteni kezdett Nyiregyházán, Heves-Nagykunságban, Békés-Bánátságban terbe vett és a hazai reformátusság többi egyházkerületeinek különböző pontjain is részint fennálló, részint létesítendő prot. felsőbb leányiskolák részére lesz hivatva képezni, egyházunk hagyományos szellemében oly női tanerőket, akik a magasabb műveltséggel egyszersmind a honleányi és vallásos érzületet is képesek és nemesen buzgók lesznek növendékeik szívébe beoltani.

Mert hogy állunk most? . . . Egész erővel rajta vagyunk, hogy társadalmunk középosztályának leányai vallásunk, egyházunk szellemében nyerjék magasabb fokú kiképzetésüket s nincs a hazában egyetlenegy olyan intézet sem, mely erre a célra nekünk tanítónőket, tanárnőket s a legjobb módú prot. családok által netán igénybevenni ohajtott magán nevelőnőket képezne.

Már gymnasiumainkat illetőleg is lehetetlen nem éreznünk, hogy megkéstünk és sajnós mulasztást követtünk el, hogy a folyó században tartott első zsinatunkon 1880-ban nem gondoskodtunk egy gymnasiumi tanárképezdének egész hazai református egyházunk egyesített erejével való létesítéséről. Hasonló megkésés veszélye fenyeget bennünket már létező és szaporítani óhajtott felsőbb leányiskoláinkat illetőleg is. Mostani felsőbb leányiskoláink tanárnői részint a honleányi érzület tekintetében ugyan kifogástalan, de vallásilag és egyházilag teljesen szintelen és közönyös állami intézetekben, részint a többnyire idegen országból bekerült hazánk nyelvét nem is, vagy alig értő és beszélő, történelmét maguk is meghamisítva ismerő s így az iránt lelkesedést kelteni épen nem tudó, nemzetünk szellemébe behatolni, azt ápolni és tovább plántálni nem képes, tehát a honleányi érzületet teljesen nélkülöző, vallásilag pedig a velünk merően ellentétes irányú róm. kath. zárdákban nyerték képzésüket.

Nagyon sajnálnám ha ezen a róm. kath. zárdai nőnevelésre, kivált annak honleányiság tekintetében való fogyatékoságára vonatkozó véleményemet bárki is vádnak venné. Olyan természetes következménye ez a növendékek legtöbb idejét lefoglaló női tanerők és a vezetés irányát megszabó főnöknők idegenből való leszármazásának, hogy a fölött lehetne csudálkozunk, ha valami fennen magasan lobogó tűző honleányi érzület tüneteire tálálnánk valahol a zárdák falai között. Hiszen Istennek legyen hála érette! arra sok példát tudunk, hogy a hozzánk beszámazott, népünket megismert, köztünk velünk együtt élő külföldi

férfi vagy nő, megszerette és megszereti fajunkat, hazánkat, elsajátítja nyelvünket s néhány év múlva szívvel lélekkel magyarnak mondja és érezi is magát.

De vajjon lehet-e ezt várni, remélni azoktól, a kik míg országunkba nem kerültek, hazánkat, fajunkat, nemzetünket csak hírből — még pedig Isten a megmondhatója, hogy milyen leírások, előadások, történeti kútforrások nyomán — ismerték; midőn aztán, egy fölöttük önakaratuk befolyása nélkül rendelkező intézkedés őket hazánkba juttatta, a nemzetünkkel való társadalmi érintkezés és a közvetlen benyomások szerethetőségének teljes kizárásával, egész életük merev egyhangúsággal, a rideg kötelesség teljesítésére szorítkozik s egy bezárt, őket a külvilágtól elválasztó nagy épületnek, a zárdának falai között telik el és folyik le?

Én azt hiszem, hogy azt a lélekben és érzületben való átalakulást, melynek példái a más viszonyok közt élő hozzánk beszármazott idegeneknél nem ritkák; azt a fajunkat, nemzetünket megszerető honleányias érzületet az idegen eredetű zárdai tanító nővérek körében hijába keresnök, vagy ha valamelyiknél mégis föltalálható, csodaszámba menő ritkaságnak kell tartanunk.

Nem akarnék elfogultnak látszani s azt hiszem, hogy nem is vagyok e részben kedvetlenül elfogult, de megvallom, a serdülő leányok zárdai növelésének, az ép most jelzett idegen szellem és befolyás érvényesülésén kívül még egy másik hátránya előtt sem bírok szemet húnyni.

A társadalmi állásnak megfelelő ismeret és műveltség mellett, a legjobb és legtöbbet érő kincs, a mit a felnőtt és férjesülő leány férjének házához viszen, az egyoldalúságtól, *elfogultságtól ment vallásos érzület, nyílt szívű egyenesség, őszinteség és az ép, derült kedély.* A házasi és családi élet boldoggá tételének ezek a legfontosabb és legnélkülözhetlenebb feltételei.

És én félttem ezeket a zárdai növeléstől.

Félek, hogy a zárdai növelés az egyoldalúságtól, elfogultságtól ment vallásos érzület helyett vagy vallási rajongást, az övétől eltérő vallási nézetek iránt lenéző kicsinylést, féktelen türelmetlenséget plántál az ártatlan gyermek és serdülő leányi szívekbe és ezzel megmérgezi, vagy színleléshez szoktatja, kétszínűvé teszi és ezzel egyenesen megrontja azokat. A mi pedig az ép, derült, vidám kedélyt, egy-egy családi kör boldogságának ama legfőbb feltételét illeti: hogyan s miként fejlődhetnék az szerencsésen egy temető kertben?! Már pedig a női zárdai a be nem teljesült vágyak, a meg-

hiusult remények, a megtört szívek, az azon kívül eső világra való keserű visszaemlékezések temető kertje.

Nemes, magasztos és tiszteletre méltó az az önelszánás, mellyel a zárdai nővérek, midőn saját egyéni vágyaikkal, reményeikkel leszámoltak, magukat és munkaerejüket a közemberiség szolgálatára készek föláldozni, csakhogy az a munkaerő és önfeláldozás a kórházakban, a betegek ápolása körül, vagy mondjuk s ám engedjük meg, a végtelen sok odaadást, türelmet követelő vakok, siketnémák, hülyék tanításában és gondozásában sokkal inkább a maga helyén érvényesül, mint a vidám, napsugaras házi tűzhelyek és családi élet boldogítására rendelt leányok, majdani hitvesek és anyák növelésénél.

Visszatérve tárgyunkhoz e kis kitérés után, ha tehát sürgetjük és komolyan rajta vagyunk hogy protestáns középosztályunk leánygyermekai vallásunk és egyházunk szellemében növeltesenek: halasztást alig szenvedhető kötelességünk egy olyan intézet létesítéséről való gondoskodás, mely a legelőkelőbb protestáns családok és a protestáns felsőbb leányiskolák e részben érzett szükségletének megfelelően és azt kielégíteni képes legyen.

És egy ilyen intézetnek legméltóbb helye Debreczen lehet. Mint a szatmári zárdával kapcsolatosan fentálló polgári tanítónőképezde fentebb hivatkozott példája bizonyítja, abban a kálvinista magyar Sionban, hol negyvenet haladó tudós, az egyetem tanügyért nemesen buzgó református tanerő működik a főiskolában, bizonyára az kisebb áldozatba fogna kerülni, mint bárhol is a hazában. Az a több mint két milliányi magyar református, pedig megérdemli, ha komolyan akarja, mégis teheti, hogy létesítsen és tartson fent a hazában *legalább egy* olyan intézetet, mely bátorítsa a jövő nemzedék protestáns anyáinak nem csak honleányias érzületben, de egyszersmind vallásunk és egyházunk szellemében való növeltetését.

* * *

Visszatérve a szatmár-németi prot. felsőbb leányiskola és az ezzel kapcsolatosan létesíteni ohajtott tanítónőképezde ügyéhez, amannak anyagilag erősebb és biztosabb alapokra fektetése s e célból a hivatalosan kijelölt szélesebb érdeklődési körnek a fentartás gondjaiba való bevonása, az utóbbinak pedig létesíthetése tekintetéből, véleményem szerint a következő teendőink volnának.

1-ör. A kijelölt négy egyházmegyében alakíttassék egy-egy bizottság, mely a saját

egyházmegyéje területéről összeírja azon hitrokonokat, akikre, föltevése szerint, a felsőbb leánynövelés támogatása szempontjából számítani lehet. Ugyanezen bizottság gondoskodik az így összeírt hitrokonoknak saját otthonaikban való fölkerestetése felől, szükség, vagy jónak véles esetén az intézet igazgatósági tagjai részéről, alapítványtétel, vagy időhöz kötött évi segély járulék megajánlása végett.

Egy pár év alatt ily módon mind a négy egyházmegyei művelt középosztályhoz tartozó hitrokonainkkal, részint bizottság, részint a központból való fölkerestetés útján, közvetlen érintkezésbe lehetne lépni s e pár év megmutatná, mennyiben lehet ezen intézet fentartása érdekében számítás tárgyává tenni azt a hitrokoni támogatást, melyre ezen intézetet, egyházkerületi hatóságunk, fentebb hivatkozott határozatában egyenesen ráutalta.

2-or. Ezen az egyházmegyei közgyűlés köréből kiinduló s így hivatalos jellegű eljárás kivül, a megjelölt négy egyházmegye területén alakíttassék egy a prot. felsőbb leányiskolát támogató *női pártfogóság*, élén egy a magasabb körökből választandó, prot. egyházunkhoz tartozó védnöknővel. E női pártfogóság a négy egyházmegyéhez képest négy körre osztandó, egy-egy elnöknő és mérsékelt számú tagokból álló bizottsággal. E bizottság teendője és hivatása pár frt megállapítandó tagsági díj mellett, minél számosabb tagokat gyűjteni a női pártfogóság részére.

Egy ilyen szervezet mellett állandóan felszínen fogna lenni a nőnevelés eszméje s kevésbé lehetne tartani tőle, hogy a pillanatnyi lelkesedés tüze, a mint nem szítják, a szalmalánghoz hasonlóan, csakhamar kialszik. A folytonos szításra épen egy ilyen élő szerv, mint a női pártfogóság, volna a legalkalmasabb. De méltó és igen megfelelő hivatás is volna az művelt nőinkre nézve, hogy ebben a szent törekvésben, mely épen a női nem minél számosabb tagjainak műveltséghez juttatását s ez által azok szellemi és erkölcsi, sőt akárhányra nézve anyagi helyzetüknek is javítását, emelését célozza, egy előkelő prot. társnőjük vezetése alatt, társadalmi úton segítségükre legyenek a hivatalos ügykörben ugyanezen célért munkálkodó férfiaknak.

3-or. Az egyházkerületileg kijelölt 4 egyházmegye területén levő nagyobb és kisebb városokban 25—30-ra tehető a pénzüintézetek, részvényeken alapuló gyárak, közkereseti társaságok száma, melyek évi nyereségeinek felosztása alkalmával, egyebek közt, a közművelődés céljaira is szoktak azok igazgatóságai és közgyű-

lései adományokat tenni. Tekintettel arra, hogy a már többnyire régi keletkezésű, megerősödött, elég biztos alapokon nyugovó, sok helyt az állam-kereskedelmi kamara, iparkamara által is segélyezett finövelő-intézetek mellett, a leánynövelő-intézetek új keletkezésűek, alapjaikban kevésbé szilárdak, illetékes helyről befolyásos egyének által megkeresendők az ily pénzüintézetek s közkereseti társaságok igazgatóságai, hogy az évi nyereség fölosztásakor szintén járuljanak adományaikkal a protestáns felsőbb leánynövelő-intézet támogatásához; segítsenek pótolni az elődök mulasztásait s hódoljanak a kor irányának, mely emelni és biztosítani kívánja a nők helyzetét a társadalomban.

Ezek valószínűsítése esetén a mostani fentartó testület, t. i. a szatmári és németi testvéregyház tanácsai mellett, mint a melyek ezen intézetet alapították és eddig fentartották, fölveendő lenne a szervezetbe egy szélesebb körű fentartó testület, melynek hivataluknál fogva tagjai lennének a négy egyházmegye elnökei, a női pártfogóság védnöke, köri elnökei és mindazon alapítók, úgy a helybeliek, mint a vidékiek közül, kik az intézet részére legalább 10 frt alapítványt tettek és azt be is fizették; végre mindazon pénzüintézetek és közkereseti társaságok egy-egy megbizottja, melyek az intézetet évi, vagy addig a meddig fizetett évi legalább 10 frt segélyben részesítik. Ily szélesebb körű fentartó testületi gyűlések évenként legalább egyszer, két egyházmegyei elnökség kívánatára esetleg többször is tartatnának, melyeken a helyi fentartó testület az intézetnek úgy szellemi vezetéséről, mint anyagi helyzetéről számot adni tartoznék. Az intézet vezetésében és tanító személyzetében való változások esetén, a választás joga, az igazgató tanács előterjesztése alapján, a helyi fentartó testületet, a végmegerősítés joga pedig a szélesebb körű fentartó testületet illetné.

Ezen általános elvek alapján történhetnék az új tényezők fentartáshoz való hozzájárulása esetén, a majdani új viszonyok között, a szervezetnek részletes kidolgozása.

* * *

A mi már a tanítónőképezdének Szatmáron, a protestáns felsőbb leányiskolákban és polgári leányiskolákban való tanításra képesítő és jogosító intézetnek Debreczenben való létesítését illeti, erre nézve egy első tekintetre merésznek látszó, de egyházkerületünk multjában nem példanélküli és a sikert föltétlenül s rövid idő alatt biztosító véleményes javaslatot vagyok bátor előterjeszteni.

Miután a szoros értelemben vett népelem-

nek, mely a gyülekezetek lélekszámának legnagyobb részét képezi, nem áll különös érdekében, hogy a középosztályhoz tartozó, jobb módú és művelt protestáns családok leánygyermekai magasabb fokú szellemi képzetésben részesüljenek: szándékosan nem kívánom bevonni e gyülekezeteket, mint ilyeneket, a prot. felsőbb leányiskola fenntartása terhének viselésébe. Kétségtelen azonban, hogy úgy a nagy népességű, anyagilag szilárd alapokon nyugovó: mint a kisebb és legkisebb egyházaknak, tehát egész hazai reformált egyházunknak, a nagy apostol Pál ama szép elve szerint. „*egymásnak terhét hordozzátok és úgy töltsétek be Krisztusnak törvényét*“ (Galat. 6.), mélyen érzett közös érdeke, hogy a mostani aggasztó tanítóhiány megszűnjék s ne legyen a hazában egyetlen oly református gyülekezet sem, ha még oly kicsiny is, mely iskolájába tanítót vagy tanítónőt kapni ne tudjon. Ez oly közegyházi érdek, melynek biztosítására és kielégítésére bármilyen hozandó áldozat sem lenne túl nagy.

Mit tettünk, mindőn a debreczeni főiskolát kelle a hatvanas években kiépítenünk? . . . Megadóztattuk magunkat. Lélekszáma arányában 10 éven át minden gyülekezet minden lélekszám után 2—2 krnak megfelelő összeget áldozott erre a célra s a cél eléretett.

Senki sem mondhatja, hogy a most fentforgó cél, ama két intézetnek létesítése, kisebb fontosságú, vagy kevésbé sürgető, mint a mely a hatvanas években amaz áldozat meghozatalára birta egyházainkat.

Javaslatom tehát az, hogy tegyük most is ezt. Még ne is ezt egészen, hanem — különben is állandósítani kelletvén — csak felét hozzuk meg e célra akkori áldozatainknak. Könnyű elgondolnunk s kiszámítanunk, hogy csupán e czimen, a majdnem egy milliónyi lélekszáma után tisztántúli ref. egyházkerületünknek, mily tekintélyes összeg fogna össze jönni s egy pár év mily közel juttatná az eszmét a megvalósuláshoz?

Mivel pedig ama két intézet létesítéséhez a lelkészi, tanári és tanítói családoknak igen fontos érdekei fűződnek, különben is a prot. intelligentia körében csupán ők levén olyanok, kik mint fizetéses tisztviselők ön és család-fenntartásuk eszközeit az egyháztól nyerik s illő volna, hogy a gyülekezetek e célból viselendő terheikhez maguk a lelkészek, tanárok és tanítók is ezen fokozottabb érdekük arányában járuljanak, mondjuk: a lelkészek és tanárok évi két koronával, a tanítók pedig évi egy koronával.

Én nem kétlem, hogy egy ily határozatnak a presbiteriumoktól felfelé a megfelelő fórumokon való keresztülvitele esetén, maga a gyülekezetek népe is szívesebben járulna a reá váró teher viseléséhez; nem kétlem, hogy jobb módú, kedvezőbb anyagi viszonyok közt élő világi jeleseink, birtokos uraink, és az ügyvédi vagy állami, törvényhatósági, különböző társulati hivatalnok osztályhoz tartozó művelt lelkű, emelkedett gondolkozású prot. hitrokonaink is, a nép, a papi, tanári és tanítói kar példáját látva, helyzetüknek megfelelő alapítványszerű adományaikkal, vagy időhöz kötött évi járulékaikkal fognák támogatni az oly széles körben melegen fölkarolt ügyet; sőt nem kétlem, hogy egyházunk és egyházhiveink ezen nemes áldozatkészségét látva, ami ezeken kívül amaz intézetek létesítése és kellő színvonalon tartása céljából szükségesnek mutatkoznék, nem kétlem, hogy azt a mutatkozó hiányt, az alkotmányos magyar állam is kész lenne fedezni, hogy azzal a legmagyarabb egyházat vallásos lelkületű és honleányias érzületű tanítónők, tanárnők képzésére irányuló szent törekvésében gyámolítsa.

Tabajdi Lajos,

szatmári ev. ref. lelkész.

A szabad egyház a történelemben.

Életképes teoriák gyökereinek táplálására egyetlen adott talaj a történelem, vagyis az idő és térben előállott tények és viszonyok összefoglalása; de egyszersmind az a próbakő is, melyen összetörik az emberi elme minden alkotása, mely a belső igazságot nélkülözi. Lángelmék és merész phantasiák az „a priori“ okoskodás mesterséges fogásaival teremthetnek bölcselmi tételeket s azokból alkothatnak csillogó rendszereket, elméleteket; de munkájuk eredménye csak olyan lesz, mint a reflectáló közeg nélküli fény; az ily teoriák a fejlődő viszonyok elementáris erővel ható bizonyosága elől mihamar könyvtárakba kénytelenek visszavonulni, a nélkül, hogy az élet számára szolgáltak volna egy parányit is. Míg ellenben a mult történelem alapján álló elméletek kiállják a jövő történelem próbakövét is; megfutják a tökéletesség köralakú útját, a mennyiben az életből vett elemeket az életnek adják ismét vissza.

Az egyház jogállására vonatkozó elméletek közül azok felett, melyek az étellel való szerves kapcsolatot kellő figyelemre nem méltatták, röviden és könnyedén napi rendre tért a történelem; míg pl. Ágoston teoriája ott irányoz ma is a curialis politikában, mert az ágostoni program III. Valentinian híres edictumával együtt ott ért a természetesen fejlődő viszonyok méhében és szívta magába az örök életet; hangjai visszacsengenek a tridentí, vatikáni dekretumokban és legalább elvben a vatikán legmerészebb tételeit sem adta fel ma sem.

Az egyház jogállásának története az idő folyamán változatos képet tár elénk. A szolgaság állapota és a zsarnoki uralmi állás között igen sok a variatio. A helyett hogy magasztos rendeltetéséhez képest, mint égből irá-

nyitott szellemi hatalom, állagának minden változása nélkül dacolt volna a világ átalakító hatásával, illetékelen területre lépett, hol aztán a változások, a hányattatások tragédiáját kellett végig küzdenie. Ezt a küzdelmet az egyház azon alakjánál fogva, melyben élénk a történelem folyamán lép, el nem kerülhetette. Mert míg a Krisztus tanításaiban kontemplált keresztyénség, mint a hívek egyetemes papsága, mint eszményi társadalom tételét minden közbefolyástól megőrizhette volna; addig a történelmi keresztyénség intézményes alkotásokban, szervezetben lépve fel, mint egyház kényszer szerűleg kellett, hogy belejusson abba a helyzetbe, mely az államhoz, ehhez a másik nagy világraható szervezethez való viszonyának megállapítását, rendezését követeli és pedig először az ember lényegében rejlő azon sajátjánál fogva, hogy akár mint egyediség, akár mint társaság egyetemességre törekszik, nem tudván megelégedni egy-egy kijelölt hivatási körrel, minek következtében az egyházban is benlévő expansiv törekvés szemben találta magát az állammal, mely az egyetemes rendeltetés jogát lényegében hordja; másodsor az állam mivoltánál fogva, mely szerint az állam bizonyos jogélethez fejlődött népek személyiséggé történt szerveződése lévén, a személyiségben rejlő minden egyes elemet, s így a vallás-erkölcsit is oltalmazni, fejleszteni köteles s ha a fejlesztés munkáját egy külön szervezetnek, respective az egyháznak engedi át, a vallás-erkölsi élet felett való őrökös és felvigyázat jogát személyi lényegének megtagadása nélkül kezéből ki nem adhatja; végül azon történelmi tényről fogva, hogy valamint a klasszikus Róma kulturáját fegyvereinek élén kinálgatta a barbároknak, úgy a keresztyén Róma terjeszkedését is vagy vezette, vagy kísérte a fejedelmi jogar és kard kényszere, mely tény a segítő és segített között szoros érintkezést és viszonyt hozván létre, a viszonyban levő felek állásának tisztázására a szükség önként nyomult előtérbe. Ennek a kielégítése pedig, a felek ellentétes érdekeinél fogva, sok küzdelem, visszavonás és vér árán volt megszerezhető.

A szentírás újítására, melynél fogva a hívek az isteni rendeltetésű világi felsőbbségnek magukat alávetni tartoznak, másfelől a római világbirodalom jogrendjének alapját képező polytheismus, melytől, mint bálványimádástól való tartózkodás elsőrendű kötelesség, a római államuralom alatti keresztyén híveket veszélyes dilemma elé állította. A hívek ez utóbbi kötelesség szerint járván el, háromszázados üldöztetés borzalmait hívták ki maguk ellen. De az üldöztetés csak edzette, szilárdította az életképes keresztyénség erejét, hogy többé a császári trón sem zárkozhatott el előle. Azért Nagy Konstantin a keresztyénségnek a többi kultusokéval egyenlő vallás-szabadságot adott s hatalmának főfő támaszát a keresztyén egyházban kereste.

Nagy Konstantin előtt tehát egyház-szabadságról, szabad egyházzal szó sem lehet; mert az egyház a jog részéről nem létezőnek tekintett, minek következtében jogállására vonatkozólag mit sem szólhatunk. Még Konstantin korában is hiányzik az állam és egyház-hatalom közötti viszony jogi formulázása, sőt kiképzett öntudata is; annyit azonban mondhatunk, hogy a Konstantin állama a kultusokkal szemben a paritas álláspontjára helyezkedik, a nélkül, hogy erről jogi öntudattal bírna. A császárnak a püspökökkel szemben való jogállását illetőleg Eusebiusnál tétetik egy megjegyzés, mely szerint a császár a püspökökkel szemben mint püspök számolt; azonban ez a meghatározás tág és túl sokat jelent s épen azért az állam és egyház

Konstantin alatti jogviszonyának kérdésénél nem hasznosítható.

Konstantin után a vallási viszonyok némi ingadozása következett a pogányság végső erőfeszítése következtében; de végre is elkövetkezett, a minek nyoma különben már Nagy Konstantin törvényeiben is felfedezhető, hogy a császári hatalom megkötötte a szövetséget a katolikus keresztyénséggel. Majd teljes elismerésre jutott az az alaptétel is, hogy a keresztyén hit kiváló képviselője és hordozója a klérus, mint az isteni jog gyakorlásának hivatott közege és az isteni kiválasztás kitünő objektuma. Az egyetemes papság principiuma azért nem volt az egyházban hosszú életű, mert minden egyes hívő elé a legnehezebb követelményekkel lépett s épen ezért annak a kifejlésnek engedett tért, melyben az ó-szövetségi engesztelő áldozat és közvetítő papság eszméje érvényesült. E kettőt: a katolikus hitet és a klérust, védi és oltalmazza a császár; emezt, a mennyiben privilegiumokkal ruhazza fel és erkölsi tisztasága felett őrökös; amazt, a mennyiben a tévtanokat polgári vétkekül minősíti és vagy saját maga hív össze zsinatot, vagy ezt a pápa által eszközölteti, ha az egyházi tan és fegyelem felett támadt ellentétek és viták döntést igényelnek. Már III. Valentinianus híres edictumában találkozunk a későbbi idők folyamán igen gyakorivá vált jogalkotási ténynyel, hogy az egyház alkotmányos rendelkezései büntetőjogi oltalom alá vonatnak; ez az edictum ugyanis a sardicai zsinatnak a római székhez viendő appellációkra vonatkozó rendelkezéseit megerősítvén, kijelenti azt a szankciót, hogy a római püspök idevonatkozó parancsai ellen vétők úgy minősítetnek, mint a kik a császár iránti köteles tiszteletet sértik. Ettől kezdve igaz, hogy észlelhető az a körülmény, hogy az erőre kapott sacerdotium hatalmát az imperiummal szemben több-kevesebb sikerrel egy és más tekintetben érvényesítheti és képes némi korlátokat vonni az államhatalomnak az egyházi ügyek terére való beavatkozása ellen; azonban határozottan állíthatni, hogy egész Nagy Károly birodalmának feloszlásáig, az államnál van a hegemonia. A sacerdotium erősbödésére mutat az I. Symmachus alatt 501-ben tartott zsinat azon kijelentése, hogy a laikusnak az egyházban nem parancsolnia, hanem engedelmeskednie kell. A frank missió is működésének területén csak rövid életű uralmat tudott kivívni a kánoni jogrendszer s ezzel együtt az egyház némi önállósítása számára, mert a frank területen az egyház-alkotmány nem sokára igen szoros kontaktusba lépett az államéval, mely állapotnak jellemző vonása az egyházi és politikai elemeknek az a kölcsönös összeolvadása, minek következtében a fejedelmeknek egyházi ügyekre, az egyházi méltóságoknak pedig világi ügyekre befolyás adatott. Ezt az állapotot, melynek intézményei a kánonjog principiumaival homlokegyenest ellenkeztek, még Bonifácziusnak a kánonjog érdekében kifejtett rendkívüli erőfeszítései sem voltak képesek megszüntetni, mert a frank királyok alatt a jog megmaradt olyannak, a mint az a kánonokban, decretalisokban és a császári constitutiókban együttvéve formulázva volt. A tiszta kánonjognak tehát nem sikerült az egyházi és állami viszonyok egy anyaggá történt összeolvadását megbontani, sőt a „concilia mixta“ intézményében a világi hatalmaknak még az egyházi törvényhozásra nézve is döntő súly jutott; mert a királyok miatt veszendőbe ment püspökválasztási jog, a püspökségek világi javak módjára való ajándékozgatásának adván helyet, hűbérjogi tekintetek lettek irányadók az egyházi méltóságoknak a fejedelem irányában fennálló minden viszonyai tekin-

tetésben; minek folytán az egyháziak hűbér uraikhoz túlságos függési helyzetbe jutottak zsinatban, zsinaton kívül egyaránt. Így súlyodt bele az egyház sok tekintetben az állam organizmusába s tétetett illuzóriussá a kánoni alkotmány.

Nagy Károly császár ugyan több ízben adott kifejezést azon felfogásnak, hogy az egyház lelki dolgai felett a kánonszerű felügyeletet és ellenőrzést gyakorolni a pápa joga, ki az Isten által kirendelt sacerdotium repraesentansa, mégis uralmi tényeiből az tűnik ki, hogy az egyházat az állammal a császár legfelsőbb uralma alatt egy egészé összeolvasztani törekszik. Az ő eszménye a keresztyén állam, melyben mindennek és mindenkinek közös célja: Isten dicsőségére szolgálni, a maga hivatása körében. Az összes hivatási körök központja a császár, kinek magas hivatása Istentől származik.

A nagy császár gyönyörű ideálját szemeinek lehunyta után könyörtelenül legázolták a megosztott birodalom zűrzavaros viszonyai, melyek között a pseudopéteri katedraban a világhatalomnak egy új központja kezd kifejezősodni s az eddig subordinált egyház a pápai főnökségben (primatus) eljutott az államhatalmak feletti szabad állás legmerészebb magaslatára. A karolingi egyházalkotmány alapelveinek lerombolására megindult egyházi reakció hathatós támaszt talált a hamis decretalisokban, melyeknek alapja az a tétel, hogy Krisztus a sacerdotiumot a világ kormányzására rendelte ki. A decretalisokban foglalt jogrendszer szerint a világi hatalomnak az egyházi ügyek körül semmi részvételési igénye nincs; az ilyen ügyek egész vonalán a rendezett egyház-hatalom ítélkezése érvényesül, melyben legmagasabb instantia a római szék. A hamis decretalisok tételei közül egyik-másik már az előző időkből ismeretes s ennél fogva az a felfogás, mely a pápai hatalom forrását pusztán a hamis decretalisokra (pl. Ál-Izidor) viszi vissza, nélkülözi a komoly alapot; más oldalról meg az az állítás, hogy az egyházalkotmány monarchikus kifejlődésére ezen iratok semmi befolyással nem voltak, a történelem tagadásával azonos; mert az által, hogy határozottan körvonalozott rendszerüket az őskeresztyénség nimbuszával körülvéve állították a kor vakhite elé, a hierarchikus törekvéseknek legyőzhetetlen erőt kölcsönöztek.

A kifejlődött egyházi reakció folyamán az egyház a wormsí konkordatumban (1122) kiküzdötte a püspök-választás szabadságát; továbbá a római szék betöltése iránt fennálló császári jog a római kardinálisok javára veszendőbe ment. Az így megváltozott viszonyok rohamosan tolták előtérbe az egyházi és világi főhatalom egymáshoz való állásának kérdését. A kánonisták teoriája oda döntötte el a kérdést, hogy mindkettő a maga hatalmi körében független; és ez a konkluzió egészen természetes is, mert a kánonisták iskolája a császári méltóságot és hatalmat nem a pápa adományozására, hanem a fejedelmek és a nép választására vezeti vissza, minél fogva az egyház polgári ügyekben tett rendelkezéseinek tekintetbe vételét az államhatalom jó tetszésére bízta. Ellenben a papálisták tana annak az eszménynek szolgált, hogy a fejedelmeket felszentelés útján fejedelmi hatalommal felruházni a pápa jogosult; mert az állam, mint a történelem folyamán előállott emberi önkényes alkotás, nem önmagáért és önmagában cél, következőkép isteni rendeltetését sem önmagában bírja, hanem az egyház kölcsönözvén neki erkölcsi tartalmat, az egyház útján lép a magasabb életrendek, erkölcsi lények sorába: erkölcsi tevékenysége felett tehát az egyház ítél és mindenütt benyúl annak életébe és felemeli tiltakozó

szavát, a hol csak a bűn dugáru a jog köpenye alatt be akarnak csempészteni. Ennek az elméletnek nagyszerű képviselője és vasakaratú megvalósítója is III. Incze. Az ő nevéhez fűződik a szabad, souverain, uralkodó egyház történelmi legszélsőbbségig vitt megvalósítása; hanem valamint az ő geniális kormányzata alatt levő egyház nem annyira egyház, mint ennek és az államnak egy megnevezhetetlen vegyülete, úgy őtet is inkább megilleti a „caesar orbis terrarum“, mint a „pontifex maximus“ cím.

A mint az universalis monarchia a pápai székben megfelelő energikus képviselőt nem kapott, a III. Incze alatt elért szédületes magasságból gyorsan kezdett hanyatlani; mert még be sem zárult Incze százada, mikor már az ébredő állami öntudat hevesen kezdi ostromolni a pápai fényes ideált. A VIII. Bonifác és szép Fülöp közt folyt harc azzal végződött, hogy a szertelen hasonlatokkal ünnepezték, az egyház egységének egyedüli hordozójaként feltüntetett s az összes egyházi körök centrumaképen odaállított primatus Avignonban lejárt magát. A chisma megmutatta (1378.), hogy a keresztyénség egységét nem mindig a pápa személyesíti s a tudomány útjai kezdtek a régi egyházjogra, védelmezvén azt a tételt, hogy az egyházi élet legfőbb tekintélye az egész egyházat képviselő egyetemes zsinat, melynek a pápa is alá van rendelve. A pisai, konstanci és baseli zsinatokon erélyesen megnyilatkozó reform-szellem alkudozásokra kényszeríti Rómát s az alkudozások és engedmények annak hallgatóságos beismerését foglalják magukban, hogy a primatus nem isteni jogon alapszik, hanem mint historiai fejlemény, az egyház egyetemes elismerését szükségli. A pápai hatalom korlátozását s a nemzetek szabadságának biztosítását célzó zsinati határozatok nyomán jött létre Franciaországban a VII. Károly-féle pragmática sanctio, a gallican egyház alap-törvénye, mely tudományos rendszerré kidoigozva, gallicanismus nevet nyert. Ennek főbb pontjai szerint a sérelmes egyházhatósági határozatok világi hatóság előtt panaszolhatók (appellatio tamquam ab abusu); a „Placet“ értelmében az államra nézve sérelmet tartalmazó egyházhatósági rendelkezések kihirdetése állami kényszerrel megakadályozható; a pápai legatusok jogköre kellő mértékre szorítottatik s a pápai dispensatív jog szűkebb kört nyer.

Németországban már az 1356-ban létrejött arany bulla megszünteti a pápa világi hatalmak feletti jogállásának jelentőségét; azonban itt az egyház és állam közötti viszonyok túlnyomólag csak szűkebb körökre nézve nyernek meghatározást, mert a német egyház nem lépett fel oly egységesen, mint a gallican egyház. A német városok függetlenségi igényeikkel s a territoriumokban az erősödő fejedelmi hatalom nem együttesen, hanem egyenként opponálnak Róma hatalmi törekvéseinek. De az egyenként fellépő törekvések végre is arra az összeredményre vezettek, hogy a világi ügyekbe is beavatkozó egyházi joghatóság saját területére visszautasított és a világi jurisdictio polgári ügyekben a klérusra is kiterjesztetett egész Németországban. Eddig a fejlődés azt mutatja, hogy az állam és egyház közötti viszony rendezésére befolyással levő tényezőket a coordinatio gondolata vezérli, melynél fogva az állami és egyházi életkörök szabatos körülhatárolása biztosíthat állandó békét. De a fejlődés itt meg nem állott, hanem megtette a további lépést az egyházi ügyekbe való pozitív beavatkozás felé, mihez jogcímet a védjog (Vogtei) és a patronatus intézményeiben keresett és talált. Midőn pedig a XVI. század elején a fejedelmi

hatalom már megerősödött s a német nemzet „száz sérelmé”-ben (100 gravamina) a birodalom világi rendjei egységesen lépnek fel, kimondván, hogy maguk fognak segítő eszközökről gondoskodni, ha az egyház feje a javításnak útjába állana; elvettetett a koczka arra a harczra, melynek céljául az egyház subordinálása tüzetett ki.

Baltazár Desső.

(Vége köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Egyházi fegyelem.

A budapesti „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap” 49. sz.-ban P. H. után Cs. L.-től fenti cím alatt megjelent cikk indított a következő sorok közlésére.

Bizonyára kívánatosnak tartható az egyházi fegyelem evangyéliumi szellemben történő újra élesztése s gyakorlása, mert hiszen a mi meggyőződésünk is az, hogy az egyházi fegyelem az egyház fentartása, a keresztyén erkölcsiség ápolása s fejlesztésére nézve véghetetlen fontosságú s horderejű, mely szellemi hatalom elhanyagolása tehát az egyház kára nélkül nem történhetik.

El kell ismernünk továbbá, hogy a bölcs egyházi fegyelem egészséges egyházi életet szül s hogy ettől függ nagy részben az egyház virágzása s ebben állott a multban is a mi reformált egyházunk ereje.

De be kell látnunk azt is, hogy az egyházi fegyelem a maga tulajdonképeni értelmében időnkben jobbra eltűnt s e körülménynek tulajdonítható nagyobb részt, hogy a kisebb felekezetekre szakadozás által szétforgácsolódik erőnk, minek következtében még inkább lehetetlen lesz annak gyakorlása.

Czikkíró megkísérli a református testvérek figyelmét e nagy szellemi hatalomra irányozni s őket buzdítani, hogy az ideálunknak megfelelő erkölcsiség létrehozására, a mennyire csak tőlük telik, segílyt nyujtsanak.

E végből ismerteti az egyházi fegyelem célját, eszközeit s organumát.

De hát nem ismertük-e mindezeket régebben is s nem gyakorolták-é lelkészeink az egyházi fegyelmet a legujabb időkig, mégis ma már ugyszólván egészen kiesett kezeink közül?!

Ime adva van az egyházi fegyelem célja, eszköze, organuma, — mégis mintha hiányoznék valami a kivitelhez: az egyházi fegyelem gyakorlásának, — hogy úgy mondjam, — bizonyos módja, előfeltétele, mely nélkül mai viszonyaink között, de meg általában is, lehetetlen szorosabb értelemben vett egyházi fegyelemről szólni.

Meg aztán elmondhatjuk-é igazán, hogy az egyházi fegyelem egészen aláhanyatlott s eltűnt, ha az egyházi fegyelemnek czikkíró által feltüntetett kettős célja: az egyház fentartása s másrészt az egyes egyháztagek lelkiüdvének előmozdítása az ige élő hirdetése által erőnkhez tehetségünkhöz képest ápolatik; s ha — mint némelyek vélekednek — az egyház eme két ismertető jegyeiben: Isten ígéje vezeti s kormányozza az egyházat s ebben az tisztán hamisítatlanul hirdettetik, s másodsor a sacramentumok Krisztus rendelése szerint kiszolgáltatnak — tulajdonképen befoglaltatik a harmadik is: az egyházi fegyelem gyakorlása!

Erheti-é azon református lelkészeinket szó, kik az evangyéliom lelkiismeretes hirdetése által izzadva munkálkodnak Isten országának építésén?!

S mit tehet ott a lelkész a tulajdonképeni egyház-

fegyelem érdekében, hol 5, 6, 7, sőt több ezer lélek gondja nyugszik egy ember vállán?! Ismerheti-e minden hívőjét személyesen, tudja-e egyéni szükségzeit, hibáit, bűneit, tudja-é tehát cél tudatosan, félreértés nélkül, sikerrel alkalmazni a fegyelmet, szóval lehet-e egyáltalán ilyen körülmények között arról szó, melyre utalt pedig már Jézus is (Mt. 18, 15—18), mely szerint Pál apostol is eljár (1. Kvr 5, 3—4; 2 kor. 7, 11, 12), mely tehát minden hű sáfárnak egyenes kötelessége volna?!

Czikkíró is felveti a kérdést: a mi viszonyaink között mennyire lehetséges a valódi egyházi fegyelmet gyakorolni? Felemlítvén a különböző nehézségeket, akadályokat, a többek között azt mondja: Nekünk azonban, mint pásztoroknak . . . az egyházi fegyelem dolgában tudnunk *kell merni és mérlegelni*.

Kérdem azonban, melyik református lelkész ne tudna merni az Úr ügyéért s ne tudna mérlegelni, hol a hívők lelkiüdvéről van szó, avagy melyik kétségeskednék örökségünk törvényessége felől?!

És mégis, mégis mintha zsidbadság volna tagjainkban, mintha le volna kötve erőnk! Működésünk csak a szöszökre szorul, majd mindinkább szűkebb tért ölel át, bár a munka mezeje nagy. És épen legnépesebb, legvirágzóbb egyházainkban veszítjük a csatát, szakadnak ki a kisebb felekezetek, — épen ott, hol a lelkész keze nem tud kinyulni minden egyes lélekhez, hol munkássága a lelkek óriási száma miatt csak a felületen, általánosságban mozog s mozoghat!

S könnyen megtörténhetik, mit a czikk író is említ, hogy a kit az egyik egyházból kizárnak, a másikban tárt karokkal fogadnak. Sajnos, hogy megváltozott korviszonyaink mellett nem mondhatjuk el, hogy a gyülekezet mindenütt s mindenkor a háta mögött áll. Kipredikálni az illető bűnöst (1. Tim. V. 20.) épen veszedelmes volna, mikor ha csak magára veszi az illető a beszédet, több eset mutatja, sok kellemetlenségnek lehet szülő oka.

Mai viszonyaink között rendkívül vigyázatosnak kell lennünk az egyházi fegyelem gyakorlása körül, hogy többet ne ártsunk azzal, mint használunk.

De bárminők legyenek is a körülmények, azt a mi fő, sohasem szabad szem elől téveszteni, a mi aztán az egyházi fegyelem gyakorlásának is előfeltétele!

Krisztus pedig a Fő s az egyház az Ő teste. Ef. 1. 22, 23; 4. 15, 16; 5. 23, 27; Kol. 1. 18, Krisztus a szegletkő Ef. 2. 20, v. ő. 1. Pé. 2. 6. Ő megígérte, hogy a hol ketten vagy hárman s aztán többen is összejönnek az ő nevében, közöttük lesz. A hol pedig Krisztus van, ott van az ő egyháza s mig egyetlen egy hívő lesz a földön, állani fog az egyház!

Főkötelességünk tehát Krisztusban építeni s a hamisítatlan tant hirdetni (Tit. 2. 7.), nem a kor divatot nézeteit követni. Ha Krisztust, a fundamentumot kivetjük lábaink, a tévelygések megmérhetetlen örvényébe sodortatunk s ez egyházat élető szellemétől fosztjuk meg!

Az olyan beszéddel, melyben elhagyjuk, vagy csak szokásból tesszük oda beszédeink s imádságaink végén e szavakat: a Krisztusért, Amen; midőn Krisztust erkölcs-reformátornak tüntetjük föl legjobb esetben, midőn az evangyelisták és apostolok hitelét lerontani, ellenkező esetben őket modern hősökként feltüntetni igyekezzünk, — bizony az ilyen beszéddel s tannal veszélyeztetjük leginkább az egyházi életét s teszszük lehetetlenné az egyház fegyelmét. Pedig ha Krisztust lerántjuk a menyből, hol van a kezesség lelki szükségünk, üdvünk kielégítését illetőleg, hova tűnik a világot meggyőző hit?! 1. Ján. 5.

Krisztus evangéliomát kell tehát rendületlenül hirdetni úgy alkalmas, mint alkalmatlan időben s ennek előmozdítására minden lehető meg kell tennünk. Ezért kell melegen üdvözlőnk a templomok s imaházak szaporítása eszméjét; minél több alkalmat nyujtsanak a hívőknek arra, hogy a Krisztus evangéliomát hallja s lelki nyugalmat találjon az Ur házában.

Minél több igehirdetésre szolgáló helyet emelni s több erőt alkalmazni, hogy így lehetőleg magunk kereshessük föl a lelkeket, majd nem tévelyednek akkor el, majd nem terjednek akkor a kisebb felekezetek.

Több erő s egy erőre kevesebb lélekszám: ez a lelkipásztor áldásos működésének titka s ez lenne az egyházi fegyelem életbeléptetésének a gyakorolhatásának is egyedüli előfeltétele.

Mig ez meg nem lesz, addig a tiszta evangéliomhoz való ragaszkodás által kell *küzdenünk*, igen *küzdenünk* a célért.

Mert jól tudjuk, hogy nehéz napok jönnek s már jöttek is az egyházra. Erős támadásoknak volt, lesz az egyház kitéve!

Föl van-e fegyverkezve, hogy a támadásokkal daczolhasson? — Fel, ha Krisztus s az ő evangélioma mellett megmaradunk. Két ezer év tapasztalata bizonyítja ezt!

Ha a reformált egyházban a só meg nem izetlenül, nem félhetjük a pusztulástól!

Hiszen egyházunknak épen az a sorsa, a mi volt a „Fő“-nek, Krisztusnak: üldöztetés, szenvedés. (Ján. 15. 20 i 1. Pét. 4. 13. kk.). Hiszen az egyház küzdő s a szenvedés a sötét háttér, melyből azonban mindenkor szebb jövő bontakozott ki (Rom. 8. 17; 1. Pét. 4. 13). Előző harc nélkül békéről nem lehet szó, állandó békéről pedig balgatagság álmódni! (Ef. 6. 12; 1. Pét. 5. 8, 9; Jak. 4. 7). Antikrisztusok mindig voltak s lesznek, s velők szemben a *κράτος* hatalom mindig az *ige* volt s lesz (2. Thess. 2. 7, 8).

Az evangéliom szövénekét minél több helyen felgyújtani tehát, minél több sáfárt alkalmazni a láng élesztésére (Tit. 15.): ez az alapja az egyház életének!

Mig ellenben a lelkész csak a kathedráról érintkezik a hívőkkel, mig be nem száll a nép közé, mint annak lelki atyja s mig meg nem ismeri minden egyes tagját a reá bízott nyájnak: egyházi fegyelem gyakorlásáról nem lehet szó.

Több erő s egy erőre kevesebb lélekszám, hogy egyrészt a lelkész mélyebben bepillantasson a hívek lelki szükségletébe, másfelől a tagok között teljes éleltségében fejlődjék ki az egy testhez tartozás tudata a testvéries érzület: ez lesz az egyházi fegyelem felvirágzásának biztos talaja!

Ugy látszik azonban, legalább a korviszonyok s nézetek azt igazolják, hogy ha megteremthetjük is az említett állapotot, az egyházi fegyelemnek czikkiró által feltüntetett eszközeiben felújítása s gyakorlása szinte lehetetlen, ha nem is felesleges, midőn különben is a polgári törvényhozás lehetőleg igyekszik örködni az erkölcsök tisztasága felett.

Az úri szent vacsorától eltiltás, keresztszülőkül el nem fogadás, az egyházi temetés megtagadása inkább a hívők elriasztására, mint a kívánt cél elérésére vezetne, nem is említve, hogy az egyházi temetés megtagadása a humanizmussal s jó izléssel ellenkeznék.

Azonban még ilyen körülmények között is, midőn az apostoli egyházi fegyelem eltűnt, vagy jobban mondva az erkölcsi fegyelem tényleges gyakorlását a polgári törvényhozás kezében látjuk, midőn egy lelkész

vállaira oly sok lélek gondozása nehezül: van még a lelkész kezében hatalmas eszköz, mely által előmozdítja az egyház felvirágztatását s a magasztos erkölcsi ideál elérését, mely őt szabaddá teszi az emberektől s a kor divatos nézeteitől: az Úrnak beszéde, mely megmarad mind örökké, melyben világot meggyőző erő rejlik, mely után epedni fog az emberiség mindenha!

Isten emez ígéjével kell törekednünk a nép szellemi s erkölcsi életének fejlesztésére, melynek előhaladásával Isten országának szabad polgára mindinkább ez *önfegyelem* magasztos elvének fog hódolni.

Utrecht, 1897. decz. 11.

Juhász László.

Két kérdés.

Hét éves kort még el nem ért gyermek követi-e annak vallását, a ki őt örökbe fogadja?

Az 1868-ik évi LIII. t. cz. 14. §-a minden kétséget kizárólag intézkedik a felől, hogy mi történik a gyermek vallását illetőleg ha a szüle más vallásra tér, mielőtt gyermeke a 7 évet be nem töltötte, t. i. nem szerint követi az áttétet.

Intézkedik a törvény a lelcenek s általában az olyanokra is, kiknek szülője nem tudatik, mert ezek azon vallásnak lesznek hívei, a melyikhez tartozik az az egyén a ki őket felfogadta (18. §).

De nem szól az oly esetről midőn a gyermek szülei élnek s örökbe fogadja őket egy oly egyén a ki más vallást követ mint a szülők s azt kívánja, hogy a gyermek az ő vallását kövesse!

Mindenesetre a ritkább esetek közzé tartozik ez, de előfordulhat, mint hogy az én papi praxisomban a közelebbi időben elő is fordult.

Egy református apától született fiu gyermek anyakönyvi adatait kérte tőlem a plébános, a róm. kath. egyházba leendő átvétel végett, hivatkozván arra, hogy a gyermeket egy róm. kath. vallású uri ember örökbe fogadta, nevének és tekintélyes vagyonának örökösévé tette s mint ilyen az örökbe fogadással megszerezte a törvényes apai minőséget s a törvény szerint jogot, hogy a gyermek az ő vallását kövesse.

En azonban argumentumait nem találtam meggyőzőknek s a törvényben gyökerezőknek, s kérelmét nem teljesítettem s a kívánt adatokat rendelkezésére nem bocsátottam.

Ugy hiszem: helyesen jártam el. Mert tagadhatatlan ugyan, hogy az örökbe fogadás (adoptio) törvényes apai minőséget ad az örökbe fogadónak az örökbe fogadott felett, s e szerint első tekintetre önként következnek, hogy az örökbe fogadónak az örökbe fogadott vallási dolgaiban is rendelkezési joga van; de mivel magánjogilag az örökbe fogadás csak bizonyos feltételek alatt történhetik és meg is szűnik, ha természetes és törvényes örökös születik, — véleményem szerint a törvényhozás nem akarhatta a gyermek vallásos életét egy ilyen eshetőségnek kitenni, s midőn erről nem intézkedett, ezt egyszerűen kizártnak tekintette.

Helyes volt-e eljárásom és felfogásom?! A szerkesztő úr engedelmével szóljanak hozzá e lapok hasábjain tisztelt lelkésztársaim közül azok, a kiket a dolog érdekel.

*

Vethető-e egyházi adó tényleges szolgálatban álló katonára?

Egyházi törvényünk nem ismer különbséget egyháztag és egyháztag között s megengedi, hogy minden hívőre kivettessék az őt illető egyházi teher. Ebből kifolyólag

mi évről-évre adót vetünk a helyben állomásozó katonatisztekre. A legtöbb esetben azonban alig akad közülök, a ki megadja az egyháznak, a mi az egyházé. Rendesen azzal érvelnek, hogy ők minden adótól mentesek s nem fizetnek, s még a polgári hatóság sem sokra megy velök s utoljára is a felszaporodott adót le szoktuk törölni.

Igy történik-e ez más helyeken is?! Vettetik-e rájuk egyházi adó, s fizetni nem akarás esetén szoktak-e s lehet-e ellenök végrehajtást alkalmazni?

Ezen dolog ugyancsak a városi egyházakat érinti, de mivel igen fontos elvi kérdést tartalmaz, azt hiszem erre is megengedi t. szerkesztő úr a választ, én pedig azt szíves bizalommal kérem.*

Máramaros-Sziget, 1897. decz. 14.

Szikszay Zoltán,
ev. ref. lelkész.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

59. Adatok a nagykun-túrkevei ev. ref. egyház régiebb és újabb történeteiből.

(Folytatás.)

B) A lelkészek javadalmazásáról e következő adatokat találjuk feljegyezve a városi jegyzőkönyvekben:

1. A városi j. k. 1751. évi mathematicai földosztályról való lajstromban (13. lap 19. sor) valami *Ór István* nevű ref. birtokosról tételik említés, a ki 8 rovasos földet váltott a redemptio alkalmával.

Ezen 8 rovasos földnek a fele, vagyis 4 rovas, az az 32 köblös *Ór István* örököseitől a templom mellett levő házzal együtt a község által megvétetvén, képezte a legelső papi fizetést, mely Kaszap István ref. lelkész javadalmazására átadatott (városi j. k. 1751. math. földosztályról szóló lajstrom 17. lap 12. sor). A ház igen régi s mai napig is *Óri-féle* parochiának nevezetik.

Ez idő tájban kértek a városi tanácstól Zsadányi Almásy Ignác viczekapitány, Dózsa Gergely főkapit. Komáromi Menyhárt jász-kun generalis perceptor Várkonyi László helytő tanácsos, báró Zay András jász-kun esküdt és a karczagi plébánus vicze esperes kath. templomnak való helyet, hivatkozva a tanácsnak valami előbb tett ajánlatára, miről a tanács semmit tudni nem akarván, ujra megjelent itt 1780. máj. 19. a Tttes ns Deputatio s a Htto tanács és ker. gyűlés nevében követelte, a r. kath. egyház és a belső személyek számára legalább is annyi nagyságú földbirtok kiméretését, amennyi a ref. valláson lévő belső személyeknek vagyon:

Mire a városi tanács egyenlő akarattal határozta: *Inkább önként tétessen ígérlet annyi földről, amennyi ekkézsziánk részére a redemptionnak kezdetétől fogva ki vagyon szakasztva t. i. 4 rovas.* (lásd v. j. k. III. köt. 146. l. 28 sor).

Igy alakult meg Turkeviben a r. kath. ekkézszia.

E kitérés után meg kell említenünk, hogy Turkeviben 1789. márcz. 27-ig a ref. egyháznak csak egy rendes lelkészi állomása volt, de ekkor a hívek már annyira megszorodtak, hogy szükségessé vált a 2 ik lelkészi állomás szervezése is, melyre a jász-kun ker. districtuális engedély megadatván, 1786. máj. 3-án második rendes

* Szíves készséggel nyitunk tért a felvetett kérdések megbeszélésére.
Szerk.

lelkészi tisz. Bonyhai József úr elhozott, kinek fizetésére szinte 4 rovasos föld méretett ki.

E szerint a két református és egy r. kath. lelkészi hivatal díjazásához a község összesen 12 rovasos, azaz 96 köblös földdel járult.

Ezek után egyházi jegyzőkönyvünkben I. kötet 237. lapján 1807. márcz. 21-ről találjuk a lelkészi fizetésről a legelső adatot, hol 33. sz. végzésében az egyh. tanács így intézkedik:

„A túrkevei ref. Ekkézsia egyik prédikátorának esztendeig való fizetése, a szokott stólán kívül, ekképpen vagyon:

- 1-o. Kézpénz 150 Rhft.
- 2-o. Búza 30 köből.
- 3-o. Árpa 30 köből.
- 4-o. Tűzifa 3 öl.
- 5 o. Széna 6 szekér.
- 6 o. Nád 600 kéve.
- 7-o. Minden esztrengai egy fejésnek fele.
- 8-o. Egy mázsa só.
- 9 o. Egy mázsa hús.
- 10-o. Faggyu 30 font.
- 11-o. Négy rovasos vagy 32 köblös földnek haszna, melyet maga műveltet a lelkész.

E Conventionalist akkori esperes Ercsey Dániel erősítette meg s erre hivatott lelkészi tiszteletes Farkas János úr 1807 márcz. 21-én.

1818 jan. 18-án 6. sz. végzés szerint e conventionalis 20—20 font faggyuval és 1—1 öl fával javított.

Ismét tárgyalás alá vétetvén a két ref. lelkészi fizetés 1848 febr. 3-án tartott presb. gyűlésben, következőképpen állapított meg:

1. Kézpénz 625 frt vcb.
2. Búza 40 köből)
3. Árpa 40 köből) az egyház magtárából.
4. Tűzifa 4 öl.
5. Keresztelésért 25 kr. vcb.
6. Házas párok esketéseért 3 frt 45 kr. vcb.
7. Halotti predikációért 3 frt vcb.
8. Szántó föld 40 hold 1600 □ ölével, melyet a lelkész maga műveltet.

Jegyzet. A földért a rendes adót az egyh. pénztár fogja fizetni, ellenben a járó jószágért, vagy netalán maga által szerzendő fekvő vagyonokért lelkész úr fogja a rendes adót fizetni.

E fizetés az 1851. és 1859. évi tagosítás alkalmával, a mikor a szabad legeltetési jog véglegesen megszűnt, az 1832/6. évi VI. t.-cz. s az erre alapított 6022/1856. sz. vall. és közokt. miniszteri rendelet értelmében, mely az egyh. hatóságokkal is, tudomásvétel végett közöltetett, 27¹⁵⁰⁰/₁₀₀₀ hold földdel, minden feltétel kikötése nélkül, megjavított.

E fizetés élvezetében voltak háborítatlanul néhai Kocsa István és idősb Végh Sándor halálukig. Ők azonban egymásután hamar elhaltak s mindkét lelkészi állomás üresedésbe jöven, részint az özvegyek iránti kegyelet gyakorlásának ürügye alatt, részint az egyh. pénztár gyarapítása czéljából, kitalálták az egyh. tanácsban azt, hogy a fentemlített *legelő járuléka* csak személyes érdem jutalmául adatik a lelkészeknek s ezzel az egyház tetszése szerint szabadon rendelkezhetik. Mely rendelkezés meg is történt úgy, hogy a lelkészi fizetéslevélből az az 1893 okt. 11-én tartott egyh. megyei, s az ezt követő 340/1893. sz. egyh. ker. végzés által, a lelkészi fizetéslevélből véglegesen kitöröltetett.

Igy örködnek a mi egyházi hatóságaink a lelkészi

javadalmak épségben tartása és gyarapítása felett! Ez is egyik oka a theologusok megfogyatkozásának!

Bizony-bizony, nagyon itt volna már az ideje az egyh. adózás és vele együtt a lelkeszi fizetések országos rendezésének!

Fentemlített s megcsonkított fizetéslevélen az újabb és legújabb időkben csak annyiban történt változtatás, hogy a régi váltópénz és mérték a jelenleg folyó pénzre s mértékre lett átszámítva; továbbá 5 évenként a termény készpénzzel, a stolarék pedig egyik-egyik lelkesz részére 200 forinttal megváltattak.

Id. Harsányi Sándor,
ev. ref. lelkesz.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Lapunk szerkesztését** újévtől kezdve egy új szerkesztőségnek adjuk át, melynek tagjaiul sikerült megnyernünk **Sass Bélát**, főiskolánk jeles theologiai tanárát, — **Eröss Lajost**, püspökladányi ev. ref. lelkeszt, az ismert nevű tudóst s kitűnő tollú író és **dr. Bartha Bélát**, főiskolánk jeles jogtanárát, az egyházi sajtónak is egyik kipróbált és érdemes munkását, a kik teljes biztosítékot nyujtanak arra nézve, hogy az általunk öt éven keresztül több jóakarattal, mint képességgel szolgált és gondozott „*Debreczeni Protestáns Lap*“-ot egyházi közérdekeinknek hasznos és szükséges organuma gyanánt nemcsak fentartani, hanem azt Debreczennek s a legnagyobb magyar ev. ref. egyházkerület tekintélyének megfelelő magasabb színvonalra is felemelni képesek leendenek. Isten segítse őket e nehéz, de nemes munkájokban!

— **Dr. Bartha Béla**, főiskolánk jogtanára s Lapunknak újévtől társszerkesztője, mint mult számunkban jeleztük, „*A magyar államgazdaság tankönyve (Magyar pénzügyi jog)*“ cím alatt egy nagyobb szabású, 30—35 ivre terjedő tan- és kézi könyvet szándékozik közrebocsátani, melynek első füzeté már januárban jelennék meg. A mű ára 3 frt 50 kr., legfeljebb 4 forint lesz a terjedelem szerint. Joghallgatók, államvizsgálóra, jog- és államtud. szigorlatokra, bírói és ügyvédi vizsgálatra készülők mint tankönyvnek, — ügyvédek, bírák, pénzügyi hivatalnokok mint útbaigazító kézi könyvnek bizonyára nagyon jó hasznát fogják vehetni. Épen azért az érdekeltek szíves figyelmébe ajánljuk. A megrendelések s előfizetési pénzek a szerzőhöz (Debreczen, N.-Csapó-utca 396. sz.) küldendők be.

— **A debreczeni ev. ref. főiskola gymnasiumi tanárkara** a főiskola hagyományos egységének, a kollegiális együttértésnek s a főiskola méltóságának megfelelő álláspontot foglalta el ekkor, midőn a debreczeni ev. ref. egyháztanács azon átirata alkalmából melyben felszólítja a gymn. tanárkart arra, hogy magát az egyháztanácsban egy küldöttje által képviseltesse, olyan értelemben határozott, hogy miután a főiskola akadémiai és tanítóképezdei tanszakaitól a képviseltetés joga megtagadtatott, a főgymnasiumi tanárkar sem kívánja magát az egyháztanácsban képviseltetni, annyival kevésbé, mert s ha a debreczeni ev. ref. egyház a

főiskoláival szemben fentartó testületnek kívánja magát tekintetni: akkor csak az egész főiskoláról s illetőleg főiskolai tanárkarról, annak összes tanszakairól lehet a képviseltetésnél szó, nem pedig a főiskolának csupán egyik alkotó részéről, legkevésbé pedig épen a gymnasiumról, a melyre nézve épen alig is lenne támogatható a debreczeni egyháznak fentartói minősége. Ime! ide vezetett a dolog természete szerint, az a kiméltlen, rövidlátó és szűkkeblű álláspont, a melyet az egyháztanács többsége e kérdésben elfoglalt. A dologban csak az lenne érthetetlen és igazolhatatlan, ha még tanári körben is találkoznék olyan felfogás, a mely az iskola egységének, önállóságának és tekintélyének érdekeit is kész lenne feláldozni külső összeköttetések és idegen pártérdekekből folyó személyes kötelezettségeknek.

— **A debreczeni tanári kör** f. hó 11-én tartott közgyűlésében **Dóczi Imre** elnök megemlékezvén a piarista tanítórendnek folyó hó 8-án lefolyt ünnepélyéről, meleg hangon üdvözölte a rend tagjait s lendületes szavakban méltatta a rendnek a magyar kultúra és hazafiság terén szerzett érdemeit. Ezért **Cserhalmy József** piarista gymn. igazgató mondott köszönetet. Legfontosabb tárgya a gyűlésnek az 1898. évi orsz. tanáregyesületi közgyűlés előkészítése volt, a mely közgyűlés Debreczenben fog megtartatni. Egy, e végből kiküldött bizottság javaslata alapján, elhatározták a várossal együttesen egy előkészítő bizottság alakítását, melynek tagjaiul felkérték **Géresi Kálmán** főigazgatót s **Joó István** középisk. felügyelőt is. **Sinka Sándor** főgymnasiumi tanárt pedig megbízták, hogy ez alkalomból Debreczen történeti és kulturális jelentőségét feltüntető, 40—50 lapra terjedő munkát készítsen. Végül **Gulyás István** dr., főgymn. tanár tartott nagyértékű felolvasást „*A magyar nyelvűtan a középiskola alsó osztályaiban*“ cím alatt.

— **Csernák István** úr, a máramaros-ugocsai egyházmegye esperese 16 frtot küldött be lapunk szerkesztéséhez, mint a **Tóth Sámuel** alapra összegyűlt összeget. Fogadják a kegyeletes adományozók a nemes czél érdekében hozott áldozataikért a megérdemelt köszönetet.

— **Szerkesztő-változás.** A „Dunántúli Protestáns Lap“ szerkesztését dr. **Antal Gézá**tól az újévtől kezdve **Kiss József** theol. tanár veszi át, a ki főmunkatársul maga mellé **Faragó János** főgymn. tanárt kérte fel.

— **A máramaros-szigeti ev. ref. egyház** nőtagjai még a mult év folyamán tekintélyesebb összeget gyűjtöttek össze, a millennium emlékére készitendő úrasztali terítőre. A díszes terítő ez év folyamán a rákospalotai javító-intézetben megkészítettett. Igen szép munka. Körben „*Ezer esztendő te előtted, mint a tegnapi nap*“, s ezen belül „*A millennium emlékére készítették a szigeti ref. nők*“ felirattal. — Ezenkívül a közelebbi időben néh. méltóságos **Kricsfalussy Vilmos** miniszteri tanácsos úr leánya: **Mariska** lepte meg egy sajátkezűleg himzett, gyönyörű kivitelű szöszékterítővel ugyancsak a szigeti egyházat, melynek ez a felirata: „*Szüntelen imádkozatok*.“ Jölesik az igaz vallásos buzgóságnak ily szép jeleit felelmegetni.

— **A sárospataki főiskola köréből.** A theol. akademia ifjusága által ez év folyamán létesített „*hit-tanhallgatók egylete*“ dicséretreméltó törekvéssel halad előre, megvalósítván már eddig is sok olyan magasztos eszmét, a melynek megvalósíthatásáért a pataki theologusok régóta hiába fáradoztak. Az egylet élén tanárelnök gyanánt dr. **Tüdős István** szakelnök áll, a ki anyagi és szellemi támogatásával hathatós élesztője az ifjuság

nemes mozgalmainak. Elnök: Nagy Béla; alelnök: Vallancs Miklós; titkár: Hodossy Lajos; jegyző: Analfy László; könyvtárnok: Jósmai Dénes. Az egyesület minden szerdán tart ülést, melynek tárgyát imák, felolvasások, szavaltatok, vitatkozások stb. képezik. A pályakérdések általában mind igen helyesen vannak megválogatva s a mellett, hogy jelentékeny fokozói a jelenleg különben is eléggé pezsgő munkakedvnek, — nem csekély anyagi jutalomban is részesítik a sikeresen vállalkozókat. — A „Sárospataki Ifjúsági Közlöny“-t, mely eddigelé három számban ifj. Zsoldos Benő szerkesztése alatt jelent meg, egyes jelentéktelen, de kifogásolt közleményeiért a főiskola tanári kara a napokban *beszüntette*. A beszüntetés alapját képező apróságok a legtávolabbról sem rosszakaratnak a szüleményei, hanem inkább a talán kissé erősebben megnyilatkozó fiatalos hév nyilvánulásai voltak s alapjukban véve nem egyebek, mint ifjúsági lapban helyet foglalható diák viczelődések, a melyek a főiskola egyes intézményeinek jó hírnevét legkevésbé sem rongálhatják. Az Irodalmi Önképző Társulat újabbán kérvényt intézett az akadémiai székhez, kérve a Közlönynek, mint a kiadásában megjelenő, saját lapjának újból való megindíthatását, illetve tovább folytathatását, azonban e kérvény is visszautasított. Ez eset is egyik jellemző példája annak, hogy Sárospatakon a sajtószabadság csakugyan *kiült*. — Az *akadémiai olvasó-egylet*, — a főiskolai ifjúság ez egyik legvirágzóbb egyesületének kebelében most figyelemre méltó mozgalom indult meg arra nézve, hogy ezután időszakonként egyes ingyenes felolvasások tartassanak, a melyek révén a főiskola és az ifjúság régebbi életének nagy alakjaival, kiemelkedő mozzanataival ismerkedjék meg a közönség. Az olvasó helyiség számára megrajzoltatja az egyesület egyik alapítójának, Szemere Bertalannak az arcképét. A megrajzolást Kiss Lajos, miskolczi rajztanár és ismert jeles illusztrátor vállalta magára. Az első tervezett felolvasó ünnepély ez arckép leleplezése alkalmával lesz, — Szemere Bertalanról. (i. zs. b.)

— **Halálozás.** Fájdalmas érzések hatják át a mi szíveinket is, mikor arról a megmérhetetlen veszteségről kell megemlékeznünk, a melyet *Eröss Lajos* püspökladányi ev. ref. lelkész, ki lapunkhoz és baráti szívünkhez olyan közel áll, szeretett jó feleségének, szül. *Wiegandt Laura* asszonynak f. hó 12-én történt csendes elhunytá által szenvedett. Alig 36 évre terjedő rövid életpálya s 14 évi boldog házasság alatt a hitvesi hűség, jóság és okosság, az anyai meleg szeretet annyi drága kincsét halmozta össze az elköltözött nemes szívű nő azok számára, a kikkel együtt és a kiknek élt vala, hogy épen nincs okunk csudálkozni rajta, ha mindazon kincsek korai elvesztésének tudatára összeroskad az erős férfi s a fájdalomtól a porig lesujtva, azt írja nekünk: „Szegény jó feleségem, boldogságom, mindenem . . . ravatalon fekszik. Agyam eláll, szívem reszket, kezemből a toll kihullott.“ Ne csodálkozzunk, ha a megszakadásig fáj az árván maradt gyenge gyermeki szív. De teljes bizodalommal hisszük és reméljük, hogy a mindenható Isten kegyelme, fel fogja emelni a fájdalomtól lesujtott szolgálját s áthatva őt a vigasztalás lelkével, visszaadja egyházunknak és szép reményű kis fiának szolgálatára és szeretetére. A gyászszertartás a község és vidék élénk részvétele mellett folyt le Ladányban decz 14-én délután. A lelkészi kar tagjai közül megjelentek *Zsigmond Sándor* esperes, egyházker. főfőjegyző, *Jakucs Sándor* szováti, *Nagy Dániel* vámospércsi, *Kiss Ferencz* földesi, *Sarkady István* kunhegyesi,

Veres Géza nádudvari lelkészek, a debreczeni főiskola tanárai közül *Sass Béla* theol. tanár, akad. igazgató és dr. *Baczoni* Lajos jogtanár és szerkesztő, a tanítói kar nagy számmal, *Padrah Sándor* kir. közjegyző szoboszlóról s igen sokan az értelmiség köréből. A templom zsufolásig megtelt, a hol *Jakucs Sándor* lelkész mondott valóban szép és megható imát, a mely közvetlensége, egyszerűsége és melegsége által könnyeket fakasztott minden szemben, de egyuttal meg is nyugtatott. A hova azután kikisértük a derék nő kihült hamvait, legyen ott siri álma csendes a hosszas szenvedés után, emlékezte pedig áldott közöttünk!

— **Figyelmeztetés.** Az előfizetési pénzek, hirdetési díjak stb. dr. **Bartha Béla** jogtanár úrhoz küldendők be, a ki már fél évvel ezelőtt a lap pénzügyeinek kezelését szíves volt elvállalni. Szerk.

TARTALOM-JEGYZEK: A protestáns felső leánynevelés ügye és érdeke Szatmáron. Tabajdi Lajos. — A szabad egyház a történelemben. Baltazár Dezső. — Közéletünk: Egyházi fegyelem. Juhász László. — Két kérdés. Szikszay Zoltán. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 59. Adatok a nagykúnturkevei ev. ref. egyház régebbi és újabb történetéből. Id. Harsányi Sándor. — Külföldiek. — Pályázat.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Szerkesztő-társ: FERENCZY GYULA.

Pályázati hirdetés organista-kántori állásra.

A *hódmező-vásárhelyi* ev. reform. egyház pályázatot hirdet egyik organista-kántori állásra, melynek díjazása: szabad lakás kerttel; készpénz 600 ft, az egyh. pénztárból évnegyedes részletekben előre fizetve; a várostól három öl tűzifa, nád és szénaváltságban 22 ft 57 kr.; stóla: énekszós halottól 50 kr. imás vagy tanítástól 1 ft. Kötelességei a templomi és temetési szolgálatok teljesítése; ha valamikor az egyház kívánna, köteles lesz külön díj nélkül a temető kántust tanítani és vezetni, midőn az ily temetés után külön 8 ft tiszteletdíjat fog kapni. Magán mű-éneklés a temetéseken nem engedtetik meg.

Pályázhatnak olyan ev. ref. vallásuak, kiknek tanítói oklevelök vagy érettségi bizonyítványuk van; s képesítettségek, egészségi állapotukat, eddigi szolgálatukat, hadi kötelezettségeiket igazoló és születési okirataikat 1898. jan. 9-éig alólírotthoz nyújtsák be.

Megválasztott — ha körülményei engedik azonnal — de legkésőbb márcz. 1-én állását elfoglalni tartozik.

A verseny-próbára meghívottaknak a II. oszt. vasúti díjat megtéríti az egyház.

Kelt H.-M.-Vásárhelyen, 1897. decz. 7.

Szeremlei Sámuel,
lelkész-elnök.